

Наукові повідомлення

УДК 911.372.31 (477.54)

Людмила Немець, Анастасія Мазурова

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ МІСТОУТВОРЮЮЧИХ ФУНКЦІЙ МІСТА ХАРКОВА

У статті проаналізовано сутність функцій великого міста на основі класифікації функціональних типів міст. Охарактеризовано основні історичні етапи розвитку міста Харкова починаючи з його заснування до теперішнього часу. Визначено містоутворюючі функції, що відповідали кожному з історичних етапів розвитку міста. Виявлено закономірність зміни містоутворюючих функцій міста Харкова в залежності від потреб суспільства та історичних умов. Визначено напрямки подальшого розвитку функцій міста та найбільш розвинуту функцію міста Харкова у сучасному історичному періоді.

Ключові слова: функції міста, містоутворююча функція, історична періодизація, оборонна функція міста, інноваційно-креативна функція міста.

Людмила Немець, Анастасія Мазурова. РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ГРАДООБРАЗУЮЩИХ ФУНКЦІЙ ГОРОДА ХАРЬКОВА. В статті проаналізована сутність функцій більшого міста на основі класифікації функціональних типів міст. Охарактеризовані основні історичні етапи розвитку міста Харкова, починаючи з його заснування до теперішнього часу. Визначено містоутворюючі функції, що відповідали кожному з історичних етапів розвитку міста. Виявлено закономірність зміни містоутворюючих функцій міста Харкова в залежності від потреб суспільства та історичних умов. Визначено напрямки подальшого розвитку функцій міста та найбільш розвинуту функцію міста Харкова у сучасному історичному періоді.

Ключевые слова: функции города, градообразующая функция, историческая периодизация, оборонная функция города, инновационно-креативная функция города.

Ludmila Nemets, Anastasiia Mazurova. RETROSPECTIVE ANALYSIS OF CITY-FORMING FUNCTIONS OF THE CITY OF KHARKOV. In this article the essence of functions of the big city and the main classifications of functional types of the cities is analysed. It is characterized the main historical stages of a development of the city of Kharkov, since its basis so far. The city-forming functions answering to each of historical stages of a development of the city are defined. It is revealed regularity of change of city-forming functions of the city of Kharkov depending on requirements of society and historical conditions. The direction of further development of functions of the city and the most developed function of the city of Kharkov in the modern historical period is defined.

Keywords: city functions, city-forming function, historical periodization, defensive function of the city, innovation and creative function of the city.

Актуальність. Міста держави, відрізняючись різноманітністю індивідуальних характеристик, масштабом, економіко-географічним положенням, історичними умовами формування, володіють неоднаковими передумовами для розвитку тих чи інших галузей господарства, сфер життя населення. У зв'язку з цим міста різних типів відіграють неоднакову роль у розподілі сфер діяльності. Набір галузей народного господарства в містах різних типів неоднаковий, отже міста розрізняються як за характером функцій, які вони виконують, так і за співвідношенням між ними.

В історичній ретроспективі формування міст було пов'язано з певними етапами розвитку суспільства. Умовою будь-якого розвитку є внутрішні напруження або зміни. В перехідний період в структурі міста зміни проявляються особливо виразно. Основним результатом їх дії є трансформація функцій міста. Функції міст – категорія історична: вони виникають, деякі з них трансформуються або відмирають. Зміна функцій є однією з рис суспільного розвитку. У різні історичні етапи суспільство висуває свої вимоги до функцій міст, які тим самим мають різну соціальну значимість, обумовлену етапом розвитку

суспільства. Міста сьогодні відіграють все більш важливу соціальну роль, бо за статистичними даними в містах держави проживає близько 69% населення України [10].

Прослідкувавши, за трансформацією функцій міста можна визначити закономірності його перспективного розвитку. Отже виявлення структури функцій міських поселень, їх послідовної зміни, – необхідна і важлива ланка дослідження географії міст. Харків – одне з найбільших міст України, тому аналіз формування структури функцій, їх історичних змін є надзвичайно важливою проблемою.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, про те, що питання функцій міських поселень висвітлювалися у роботах багатьох вітчизняних та закордонних географів. Зокрема, у роботах Ж. Боже-Гарньє, Р. Броля, В.А. Воротилова, О.О. Денисенко, П.М. Ільїна, С.А. Ковальова, Л.Г. Руденко, І.Г. Савчука, Ж. Шабо та інших. Питання періодизації історичного минулого міста Харкова інтенсивно вивчалось харківськими істориками. Серед них Д.І. Багалій, А.Ю. Лебфрейд, Д.П. Міллер, Ю.Ю. Полякова, С.І. Посохов та інші. Проте питання визначення функцій міста Харкова на різних історичних етапах його розвитку і відповідних змін у суспільному розвитку не вивчалось, зокрема соціально-економічними географами.

Метою дослідження є ретроспективний аналіз розвитку міста Харкова та виявлення закономірностей зміни містотворюючих функцій.

Основний зміст дослідження. Класифікація міст може бути проведена за багатьма факторами, зокрема функціями, які виконує місто.

Термін «функція» в широкому сенсі трактується як «взаємозв'язок, що визначає порядок включення частини в ціле» [7, с. 87], тому під функцією міст будемо розуміти діяльність підприємств і організацій, що характеризують участь міста в розділі сфер діяльності, і формування ними умов для життя населення. Для того, щоб місто було здатне виконувати якусь функцію, на його території повинен сформуватися елемент або група елементів, спеціалізованих на виконанні цієї функції.

Серед основних функцій міста можна виділити промислово, транспортну, адміністративну, торговельну, культурну, наукову, освітню, туристичну, комунальну та інші [1]. Меншою або більшою мірою ці функції репрезентовані в усіх містах держави.

П.М. Ільїн виділяє три основних генетично-рольових функціональних типів міст: породжуючі, які викликають народження міста, стабілізуючі, що підтримують його існування, і ведучі, в результаті дії яких до міста залучаються інші функції, що стимулюють розвиток самого міста [5]. Проте за класифікацією П. М. Ільїна важко виділити домінуючу функцію, яка визначає діяльність міста, вона може відноситися до всіх наведених трьох груп.

С.А. Ковальов виділяє серед функцій міського поселення містоутворюючі і містообслуговуючі функції [6]. На думку авторів, цей поділ є більш влучним та дозволяє визначити домінуючу функцію міста на певному історичному етапі його розвитку.

Містообслуговуючі функції відповідають видам діяльності та галузям, продукція яких призначена суто для населення міста. Найхарактернішими прикладами є внутрішній транспорт, хлібопекарська промисловість та інші.

Однак у кожному місті домінує комплекс чітко визначених функцій, що створюють найважливіше підґрунтя для життя міста і навколо яких концентруються інші функції, це так звані містоутворюючі функції. Містоутворюючі функції мають зовнішнє значення щодо міста, їх вплив важливий для всього регіону або навіть країни. Містоутворююча функція, як влучно зазначив Ж. Шабо є так званою «професією» міста [3].

До функцій містоутворення можна віднести як виробничі функції (промислова, транспортна, будівельна), так і сервісні функції (адміністративна, освітня, туристична, оздоровча, оборонна, соціальна) (рис. 1).

Роль домінуючої функції, по мірі історичного розвитку та відповідно до загальних перетворень соціально-економічних формацій, змінюється. У зв'язку з процесом глобалізації міста починають виконувати функції світового рівня, розвивається процес метрополізації.

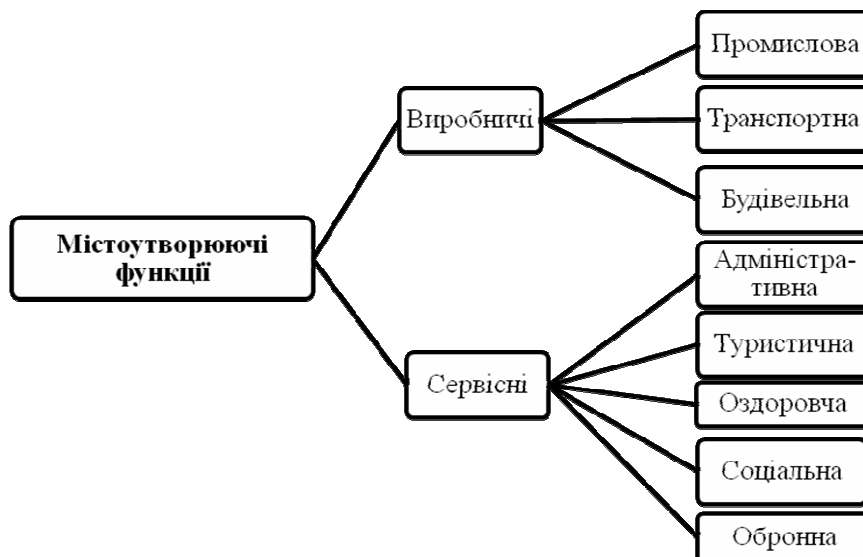

Рис. 1. Класифікація містоутворюючих функцій (авторська розробка)

За О.О. Денисенко метрополізація є інтегральним процесом, що проявляється в набутті та виконанні окремими містами та прилеглими до них територіями особливо важливих для суспільного світового розвитку функцій: організаційно-управлінської, інноваційно-креативної, духовно-культурної, інформаційно-репрезентативної та транспортно-комунікаційної. Їхнє виникнення та розвиток ґрунтуються на функціонуванні потужного

господарського комплексу інноваційного типу (рис. 2) [4].

Міста, котрі внаслідок вимирання відповідних функцій втратили основну спеціалізацію діяльності, мусять перелаштуватися на нові напрямки під впливом дії нових функцій. Атрофія домінуючої функції і відсутність наступництва функцій найчастіше призводять до стагнації і навіть занепаду міста.

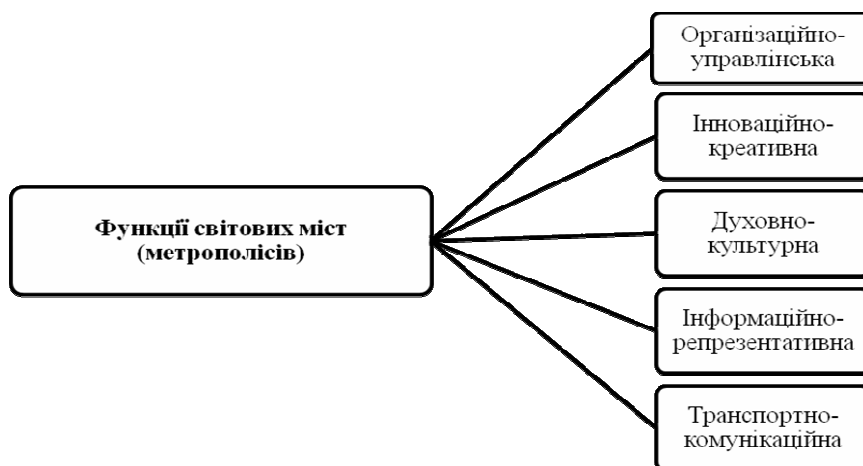

Рис. 2. Класифікація функцій світових міст (метрополісів) (побудовано авторами за даними [4])

Проведений аналіз історичних змін містоутворюючих функцій міста Харкова дозволить виявити основні містоутворюючі функції у кожному історичному періоді (рис. 3).

У історії розвитку міста Харкова можна виділити декілька великих етапів, під час яких виділялася певна особлива містоутворююча функція, яка відображала статус міста, господарську спеціалізацію, основні історичні події.

Перший період в історії міста тривав трохи більше 100 років від середини XVII (виникнення Харкова в 1654 році) до середини XVIII ст. (перетворення у велике губернське місто в 1765 році). Зазвичай цей період розвитку міста називають козацьким. Харків в цей час був насамперед фортецею та центром козацького полку. «Полк» в той час – це не тільки військова, але й адміністративна одиниця. Харківська фортеця стала однією з численних фортець, завдання яких було в тому, щоб заблокувати шлях навалом кочівників на землі Московської держави. Таким чином, першою містоутворюючою функцією Харкова стала військова або оборонна. Завдяки стратегічному положенню міста відносно кордонів Московської держави актуальним було розміщення військового пункту, що призвело до збільшення населення та структурного розвитку.

Другий період – наступні сто років, що тривав з середини XVIII до середини XIX ст., пов'язаний із становленням Харкова як адміністративного, торгово-ремісничого і культурного центру Слобідсько-Української губернії та втратою колишнього військового значення. У 1765 р. полковий козацький устрій на Слобожанщині було ліквідовано. Замість слобідських полків була заснована Слобідсько-Українська губернія і Харків став губернським містом. З плином часу попередня містоутворююча функція змінилася, у вказаний період провідною стала класична сервісна функція – адміністративна. Харків перетворився на центр регіону, що посприяло розвитку у місті супутніх галузей – фінансової та культурної.

Однією з найважливіших подій, що суттєво вплинула на розвиток міста та підвищення його статусу стало відкриття Харківського університету в

1805 р. за ініціативи відомого просвітителя В.Н. Каразіна. Охоплюючи своїм впливом великий за територією регіон Південної Росії, університет став не тільки розповсюджувачем знань, а й ініціатором нових наукових досліджень, у тому числі й географічних, перетворивши Харків на значний науковий центр. Це сприяло швидкому зростанню Харкова в демографічному, промисловому і торговельному відношенні, а також сприяло посиленню його адміністративних функцій [9]. Отже, університет суттєво вплинув на розвиток міста та трансформацію його функцій.

Перші професори-іноземці не тільки заклали нові освітні традиції, а й перенесли сюди західноєвропейські звичаї. Вчені університету стали ініціаторами нововведень в різних сферах життя. Поступово формується і власна науково-педагогічна еліта міста. З Харківським університетом пов'язані імена таких усесвітньо відомих учених, науковців та просвітителів, як П.П. Гулак-Артемівський, О.М. Ляпунов, М.І. Костомаров, М.П. Барабашов, М.М. Бекетов, Д.І. Багалій, А.М. Краснов, М.В. Остроградський, В.А. Стеклов, О.О. Потєбня, О.В. Погорелов та багато інших. З ім'ям Харківського університету пов'язана наукова діяльність трьох лауреатів Нобелівської премії — біолога Іллі Мечников, економіста Саймона Кузнеця, фізика Лева Ландау [11].

Заснування університету на всі подальші роки визначило чільне положення міста в сфері науки і освіти не тільки на Лівобережній Україні, а й на півдні Російської імперії в цілому.

Третій етап історичного розвитку зайняв всього півстоліття. Він припадає на другу половину XIX – початок XX ст. Розвиток капіталістичних відносин в країні та місті супроводжувався інтенсивним зростанням торгівлі, промисловості, кредитно-фінансової діяльності. У цей період місто стає одним з найбільших економічних центрів країни. Швидкий розвиток Донецько-Криворізького регіону (з його запасами вугілля та залізної руди) сприяв припливу сюди вітчизняного та іноземного капіталу. Фактором, що мав безпосередній вплив на економічне зростання Харкова, був розвиток залізничного транс-

порту. У 1869 р. була відкрита залізнична магістраль, яка пов'язала місто з Москвою, а пізніше – з Донбасом, Києвом, портами Чорного та Азовського морів. Це була перша залізниця в тій частині України, яка входила до складу Російської імперії. Активне залізничне будівництво створило умови для виникнення в місті ряду підприємств, зокрема Харківського паровозобудівного заводу, сільськогосподарської промислової фірми «Гельферіх-Саде» тощо. Бурхливе зростання промисловості, залізничний бум сприяли перетворенню Харкова на крупний фінансово-економічний центр. Десятки провідних банків і торгових будинків Росії відкрили у Харкові свої філії, а деякі місцеві банки навіть прагнули вийти на загальнодержавний рівень. Під час цього періоду провідною містоутворюючою функцією стала промислова або індустріальна.

Четвертий період зайняв сім десятиліть після 1917 року, що пройшли під гаслом побудови в колишньому Радянському союзі соціалістичного суспільства. Вказаний період закінчився крахом тоталітарного режиму.

У межах цього, насиченого подіями етапу можна виділити декілька відрізків часу: з 1917 по 1934 рік Харків був столицею України. На початку ХХ ст. Харків перетворився на потужний індустріальний і фінансовий центр, транспортний вузол. В цей період визначилася специфіка міста в загальноукраїнському масштабі. Харків став центром металообробки та машинобудування, харчової промисловості, формування інфраструктури соціальної сфери тощо. Жовтнева революція і наступне утворення СРСР кардинально змінили життя Харкова – з великого, але провінційного міста він перетворився на столицю України. Сформувався нова містоутворююча функція – столична. Стратегічне положення Харкова визначило спрямованість і темпи змін у всіх сферах життя міста. Незважаючи на Першу світову і громадянську війни, населення міста вже в середині 1920-х років перевищило 500 тис., а до початку 1940-х років – 900 тис. осіб.

Наступний відрізок часу у четвертому періоді тривав з 1941 по 1945 роки, коли місту довелося пережити трагедію Другої світової війни. Безперечно, містоутворююча функція у цей період змінилася, всі сили міста були віддані на оборону та військові дії. У роки війни Харківщина понесла величезні матеріальні збитки. Було зруйновано більше 500 промислових підприємств, комунальне господарство, транспорт. Ще більш важкими виглядають людські втрати, бо на момент звільнення в місті залишилося лише 20% населення, від того що проживало тут в довоєнний період.

У 50-80-ті роки ХХ століття, незважаючи на руйнівні наслідки Другої світової війни, Харків залишався великим індустріальним і науковим центром. Технічний переворот 50-х років підсилив науково-виробничий потенціал Харкова. Втім, на етапі гонки озброєнь більшість підприємств машинобудівної галузі так чи інакше були включені у військово-промисловий комплекс СРСР. Це при-

звело до того, що промислові підприємства міста ще більшою мірою, ніж в інших регіонах, стали частиною жорсткої централізованої системи управління. Також у цей час у зв'язку з триваючим зростанням населення у місті виникають нові великі житлові масиви на вільних від забудов територіях, значно збільшується загальна площа міста і розвивається його інфраструктура, в тому числі споруджуються перші лінії метрополітену [2, 8, 12]. Домінуючою функцією містоутворення у цей відрізок часу стала промислова функція.

За чисельністю населення, індустріальним, науково-технічним та культурним потенціалом Харків ненабагато поступався Києву і в ці роки практично претендував на роль другої столиці України.

На зміну четвертому періоду прийшов якісно новий, ознаменований проголошенням України незалежною суверенною демократичною державою. Нові політичні умови, посилені економічною кризою, суттєво вплинули на розвиток міста Харкова. Однак наявність потужного промислового комплексу, наукового і історично сформованого кваліфікованого кадрового потенціалу і кваліфікованих кадрів створили необхідні умови для розвитку нової системи господарювання та прогресивного розвитку в умовах процесу глобалізації та метрополізації. Сьогодні Харків є одним з шести метрополісів України [13]. Саме тому можна вважати, що у місті відбулася трансформація стандартних містоутворюючих функцій у форму світових.

За науковим і освітнім потенціалом Харків займає друге місце в Україні. У середньому за рік здійснюється підготовка понад 33 тис. фахівців [10], що забезпечує високий рівень кваліфікації трудових ресурсів регіону. Харків є неофіційною студентською столицею держави, на сьогоднішній день у місті нараховується більше сорока вищих навчальних закладів. Також у місті розвивається наукова сфера. Зокрема, серед 16 технопарків, створення яких декларувалося державою з 2000 р., лише два функціонують і реалізують продукцію. Одним з них є «Інститут монокристалів» у Харкові, що займається розробкою технологій та обладнання для вирощування штучних кристалів.

Наразі основною містоутворюючою функцією є саме інноваційно-креативна, вона відрізняє Харків від інших обласних центрів держави, є його особливістю «професією».

Таким чином, бачимо, що у різні історичні періоди для Харкова були характерні різноманітні містоутворюючі функції, домінування яких було визначено історичними подіями та потребами суспільства. Наприклад, в першому історичному періоді через інтенсивні напади загарбників найбільшою потребою міських жителів була власна безпека та захист майна – розвиток отримує оборонна функція міського поселення. Аналіз зміни типів функцій свідчить про те, що з плином часу для Харкова характерним стає зростання потреб суспільства від примітивних (оборонна функція) до інтелектуальних (інноваційно-креативна функція). Таким чином, можна припустити, що і надалі місто

Харків буде виконувати функції більш високого рівня розвитку у світовому масштабі.

Динамічна зміна функцій дозволила місту не втрачати темпів розвитку, мінімізувати стагнаційні ефекти, уникнути занепаду. Також помітне прискорення темпів зміни функцій з наближенням до світових та європейських вимог та стандартів свідчить про збільшення потреб суспільства, а як наслідок більш динамічної реакції середовища.

Висновки. Місто Харків за рахунок його важливого геостратегічного положення, постійно трансформувало свої містоутворюючі функції, що дозволило уникнути тут катастрофічних стагнаційних

процесів. Після набуття незалежності України містоутворюючі функції Харкова змінюються за масштабом, починають грати світову роль. Спостерігається чітка закономірність зміни функцій: перехід від примітивного функціонального типу до високо розвинутого, зростання темпу зміни функцій з кожним роком. На наш погляд, для подальшого розвитку міста Харкова буде характерною динамічна зміна містоутворюючих функцій у освітньому та науковому напрямку. Зокрема, інноваційно-креативна функція буде посилюватися за рахунок наявної наукової бази та потужного кадрового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Brol R. *Metody typologii miast* / R. Brol, M. Maj, D. Strahl. – Wrocław: AE, 1990.
2. Bagaley D.I. *Istoriya goroda Kharkova za 250 let yego sushchestvovaniya (s 1655 po 1905 god); Istoricheskaya monografiya. T. 1 (XVII-XVIII) vv.)*. – 568 s., T.2 (XIX-XX vv.) – 973 s. / D.I. Bagaley, D.P. Miller. – Kharkov: Izd. Kharkov. Gor. Obshhestv. Upravleniya, 1906-1912. (reprintnoe izdanie. Kh.: Osnova, 1993). [Багалеї Д.І. Історія міста Харків за 250 років його існування (с 1655 по 1905 рік); Історическа монографія. Т. 1 (XVII-XVIII) вв.). – 568 с., Т.2 (XIX-XX вв.) – 973 с. / Д.І. Багалеї, Д.П. Міллер. – Харків: Изд. Харків. Гор. Обществ. Управления, 1906-1912. (репринтне видання. Х.: Основа, 1993)].
3. *Vozhe-Garnye Zh. Ocherki po geografii gorodov, per. s franc. / Zh. Vozhe-Garnye, Zh. Shabo.* – М., 1967. [Боже-Гарнье Ж. Очерки по географии городов, пер. с франц. / Ж. Боже-Гарнье, Ж. Шабо. – М., 1967].
4. Denysenko O.O. *Procesy metropolizaciyi ta perspektyvy yikh rozvytku v Ukraini: avtoref. dys... na здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02* / O.O. Denysenko. – Kyiv, 2010. – 23 s. [Денисенко О.О. Процеси метropolізації та перспективи їх розвитку в Україні: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 / О.О. Денисенко. – Київ, 2010. – 23 с.].
5. Ilyin P.M. *Funkcii gorodov i razvitie seti gorodskikh poseleniy* / P.M. Ilyin. – SSSR. M-K., 1979. – 14 s. [Ильин П.М. Функции городов и развитие сети городских поселений / П.М. Ильин. – СССР. М-К., 1979. – 14 с.].
6. Kovalev S.A. *Geografiya naseleniya SSSR: [Ucheb. posobie dlya geogr. spec. vuzov]* / S.A. Kovalev, N.Ya. Kovalskaya. – М.: Izd-vo MGU, 1980. – 285 s. [Ковалев С.А. География населения СССР: [Учеб. пособие для геогр. спец. вузов] / С.А. Ковалев, Н.Я. Ковальская. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 285 с.].
7. *Kрупный город: problemy i tendencii razvitiya/ pod red. M.N. Mezhevich, V.A. Vorotilova / AN SSSR, Institut socialno-ekonomicheskikh problem. Leningradskoe otdelenie.* – L.: Nauka, 1988. – 167 s. [Крупный город: проблемы и тенденции развития/ под ред. М.Н. Межевич, В.А. Воротилова / АН СССР Институт социально-экономических проблем. Ленинградское отделение. – Л.: Наука, 1988. – 167 с.].
8. Leybfreyd A.Yu. *Kharkov: Ot kreposti do stolicy: Zametki o starom gorode / A.Yu. Leybfreyd, Yu.Yu. Polyakova.* – Kharkov: Folio, 2004. – 335 s. [Лейбфрейд А.Ю. Харьков: От крепости до столицы: Заметки о старом городе / А.Ю. Лейбфрейд, Ю.Ю. Полякова. – Харьков: Фолио, 2004. – 335 с.].
9. Nemets L.M. *Suspilna geografiya v Kharkivskomu regioni: istoriya, napryamky ta perspektyvy rozvytku: Monografiya / L.M. Nemets, Yu.I. Kandyba, K.A. Nemets* – Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina, 2009. – 260 s. [Немец Л.М. Суспільна географія в Харківському регіоні: історія, напрямки та перспективи розвитку: Монографія / Л.М. Немець, Ю.І. Кандиба, К.А. Немець – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 260 с.].
10. *Chyselnist naselennya na 1 lyutoho 2014 r. ta serednya chyselnist za sichen 2014 r. [Elektronnyj resurs].* – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [Чисельність населення на 1 лютого 2014 р. та середня чисельність за січень 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>].
11. *Kharkivskiy nacionalnyj universytet imeni V.N. Karazina. Istorychna dovidka [Elektronnyj resurs].* – Rezhym dostupu: http://www.univer.kharkov.ua/ua/general/our_university/history [Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Історична довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.univer.kharkov.ua/ua/general/our_university/history].
12. *Posokhov S. Kharkov: putevoditel / S. Posokhov, O. Denisenko.* – Kharkov: Zolotye stranicy, 2011. – 142 s. [Посохов С. Харьков: путеводитель / С. Посохов, О. Денисенко. – Харьков: Золотые страницы, 2011. – 142 с.].
13. *Rudenko L.G. Ukraina: izmenenie gorodskogo prostranstva / L.G. Rudenko, I.G. Savchuk // Ukrayinskyj geografichnyj zhurnal.* – 2013. – N 2. – С. 48-56. [Руденко Л.Г. Украина: изменение городского пространства / Л.Г. Руденко, И.Г. Савчук // Украинский географический журнал. – 2013. – N 2. – С. 48-56].

*Summary***Ludmila Nemets, Anastasiia Mazurova. RETROSPECTIVE ANALYSIS OF CITY-FORMING FUNCTIONS OF THE CITY OF KHARKOV.**

City states, differing variety of individual characteristics have unequal preconditions for the development of certain industries, sectors of the population. Set sectors of the economy in different cities of different types, so the city differ both in the nature of the functions they perform, and the ratio between them. Having tracked transformation of functions of the city it is possible to define regularities of its perspective development.

Research objective is the retrospective analysis of a development of the city of Kharkov and detection of regularities of change of city-forming functions.

In article the essence of functions of the big city and the main classifications of functional types of the cities is analysed. In particular, it is possible to distinguish from the main functions of the modern city organizational and administrative, innovative and creative, spiritual and cultural, information and representative, transport and communication.

The main historical stages of a development of the city of Kharkov are characterized, the city-forming functions answering to each of the periods are defined. The initial stage in the history of the city proceeded from the middle of XVII to the middle of the XVIII century. The first city-forming function of Kharkov became military or defensive. For the second period (the middle of XVIII – the middle of the XIX century) – administrative function, the third period (the second half of XIX – the beginning of the XX century) – industrial function, the fourth period (XX century) – capital, defensive and industrial is characteristic. For the present stage of a development of the city innovative and creative function is characteristic.

Regularity of change of city-forming functions of the city of Kharkov depending on requirements of society and the direction of further development of functions of the city are defined. Accurate regularity of change of functions is observed: transition from primitive functional type in highly developed, growth of rate of change of functions every year. In our opinion, for a further development of the city of Kharkov there will be characteristic a dynamic change of city-forming functions in the educational and scientific direction. In particular, innovative and creative function will amplify due to available scientific base and powerful personnel potential.

Keywords: city functions, city-forming function, historical periodization, defensive function of the city, innovation and creative function of the city.